

Handlingsplan

**Söderköpings kommunala förskolors arbete
med språkutveckling gällande enspråkiga och
flerspråkiga barn.**

TEORETISK BAKGRUND

Alla barns språkutveckling

Det finns inget medfött språk. Barn utvecklar sitt språk i samspel med andra barn och vuxna. Detta är i enlighet med forskaren Lev Vygotskijs teorier som grundar sig på ett sociokulturellt perspektiv. Detta innebär att man ser kunskap som något som skapas i samspel, i dialog mellan människor och mellan människan och hennes omvärld. Vygotskij vill med sina teorier visa att barnets språkutveckling hör ihop med dess utveckling av tänkandet, dvs. den kognitiva utvecklingen. Han anser vidare att språk- och tankeutveckling påverkar barnets sociala och psykiska utveckling och att en god språkutveckling är en viktig förutsättning för barnets hela utveckling. Språket utgör grunden i ett komplext system där alla utvecklingsområden står i ömsesidig beroendeställning till varandra (Vygotskij, 1999).

Det finns olika sätt att kommunicera med barn beroende av vilken kultur de kommer ifrån. Vissa barn betraktas tidigt som samtalspartner och lär sig samspela därigenom, medan andra barn lär sig att lyssna till samtal som förs runt omkring dem. Vygotskij var intresserad av att ta reda på vad individen kunde göra när hon eller han fick hjälp av någon annan som var mer kompetent, oavsett om det var ett barn eller en vuxen. Vygotskij utgick från det individen kunde göra på egen hand och det som individen kunde göra med hjälp av andra. Området mellan dessa två nivåer kallade han för den närmaste utvecklingszonen (Vygotskij, L. 1978). På samma sätt som byggnadsställningen bär upp huset, som håller på att uppföras, stödjer den vuxne barnet som håller på att utvecklas. Gemensamt är att stöttningen är tillfällig. Den ska inte finnas kvar i evighet utan monteras ned när huset respektive barnet klarar sig utan den. Med stöd av Lev Vygotskijs teorier, anser den australienska språkforskaren Pauline Gibbons, att "stöttning" är en viktig språkutvecklande strategi (Gibbons, 2006).

Gibbons, som har en bred erfarenhet av andraspråksundervisning i olika länder, med fokus på hur man integrerar språk- och ämnesutveckling, har en sociokulturell syn på inlärning och språk och menar att språket lärs in i samarbete och i möte med andra människor. Ett utvecklande samtal skall alltid ge vissa utmaningar och ligga snäppet över barnets nivå för att vara utvecklande. Barnet måste få tillfälle att uttrycka komplicerade tankar och förskolan måste uppmuntra barnen att använda ett allt mer komplext och mångsidigt språk. Utgår vi från barnets intressen ökar engagemanget och barnets tidigare kunskaper aktiveras. Detta resulterar i att den språkliga nivån successivt kan höjas (Gibbons, 2006).

Forskaren Veli Tuomela fokuserar på pedagogernas förhållningssätt till språket i sina studier. Desto högre medvetenhet hos pedagogerna om vad de säger och hur språket används desto mer utvecklas språket. Han anser vidare att det är gynnsammare för språkutvecklingen att modersmålet och andraspråket får utvecklas sida vid sida. Han trycker på att pedagogerna ska ge barn möjligheter att använda språket för att berätta, beskriva och förklara i varierade miljöer. Detta kan bland annat ske genom lek och arbete i smågrupper. Toumela talar om fem språkliga principer:

- **Språkutrymme:** det handlar om att man ska fylla utrymmet med så mycket språk som möjligt. Lyssnandet är motorn i barnets språkutveckling och är den första delen i språkutrymmet som kallas "input". Den andra delen är språklig "output" eller utflöde, det talade språket. Ett barn som får komma i kontakt med nya upplevelser som kläs i språk ges förutsättningar för språkutveckling.
- **Språkbruk:** handlar om att man ska använda ett allsidigt, mångsidigt, nyanserat språkbruk när man talar med barnet. Använder pedagogerna ett nyanserat språk lär sig barnet fler ord.
- **Upplevelser:** här hjälper vi barnet att klä sina upplevelser i ord. Genom att skapa nya samtalsämnen fördjupar vi barnets språk.
- **Språknivå:** genom att ligga snäppet ovanför barnets språkliga nivå sker en utmaning.
- **Begriplighet:** komplettera det ni säger med konkret material, tecken eller bilder. Genom att förtydliga blir det lättare för barnet att förstå (Tuomela, föreläsning, 2010-02-10).

Språkstörning

Barn utvecklar sitt språk i olika takt. Är språkutvecklingen mycket långsam och annorlunda så kan barnet ha en språkstörning, och ett flerspråkigt barn ska ha liknande svårigheter på båda sina språk. Barnet har svårt att förstå vad andra säger, att själv prata så att andra förstår eller båda delarna. Några karaktäristiska drag i språkstörning är mindre joller under det första levnadsåret och sen debut av de första orden. Barnet har en långsam språkutveckling och är svårförståelig även för närstående. Barnet har ofta svårt att lära sig nya ord och svårt att hitta ord att uttrycka sig med. Det bidrar till en nedsatt språkförståelse och en begränsad språkanvändning. Barnet blir språkligt och kommunikativt passivt (Nettelbladt & Salameh 2007). Ett annat grundläggande drag i språkstörning är att det är ansträngande att lyssna, barnet kan ha svårt att sortera alla ljudintryck (Segnestam, 2007). Även förmågan att samspela med andra barn och vuxna kan påverkas, främst eftersom barnet förutom att vara svårförståeligt också kan ha svårigheter med att förstå språk (Nettelbladt & Salameh, 2007). Många barn som har en språklig sårbarhet kommer ikapp sina jämnåriga kamrater, men för några barn kvarstår språksvårigheterna långt upp i skolåldern eller hela livet.

Barnets svårigheter med *språkets form* är oftast det som märks först. Det kan handla om uttal, ibland tappas vissa ljud bort eller byts ut mot andra. Barnet kan ha svårt att sätta ihop meningar, ord försvinner, byter plats eller ersätts med andra ord. Man kan ha en annorlunda språkmelodi, dvs. prata med entonig röst, eller betona ord och meningar på ett annorlunda sätt. Om ett barn har bekymmer med *språkets innehåll* kan det ha svårt att förstå instruktioner, ha ett nedsatt ordförråd, svårt att komma på ord att uttrycka sig med och ha svårt att ordna ord i olika kategorier, till exempel att *bil, moped* och *tåg* tillhör kategorin fordon. Har barnet svårt att *använda språket* på ett passande sätt kan det ha svårt att använda och tolka ögonkontakt, kroppsspråk och mimik. Det kan vara svårt att vänta på sin tur i samtalet, att veta vad man ska säga och när. Barnet kan inte berätta sammanhängande med en röd tråd så att lyssnaren förstår. Barnet kanske plötsligt byter samtalsämne och har svårt att anpassa språket till situationen. (SPSM, 2015).

Språkstörning förekommer hos 2-6 % av svenska förskolebarn. Svårigheterna kan variera från lätta till grava beroende på hur många språkliga områden som är påverkade. Majoriteten fångas upp via den kontroll som utförs på barnavårdscentraler vid olika åldrar. Orsaken till språkstörning är ofta ärftlig och det är vanligt att någon släkting har haft svårigheter med talat språk och/eller läs- och skrivsvårigheter. Aktuell forskning har visat att barn som har en grav språkstörning ligger i riskzonen för att senare utveckla läs- och skrivsvårigheter eller allmänna inlärningssvårigheter. Vissa barn kan också senare identifieras med neuropsykiatriska diagnoser, som autism och ADHD (Miniscalco, 2018). Det är därför viktigt med tidig upptäckt och tidiga insatser.

Flerspråkighet

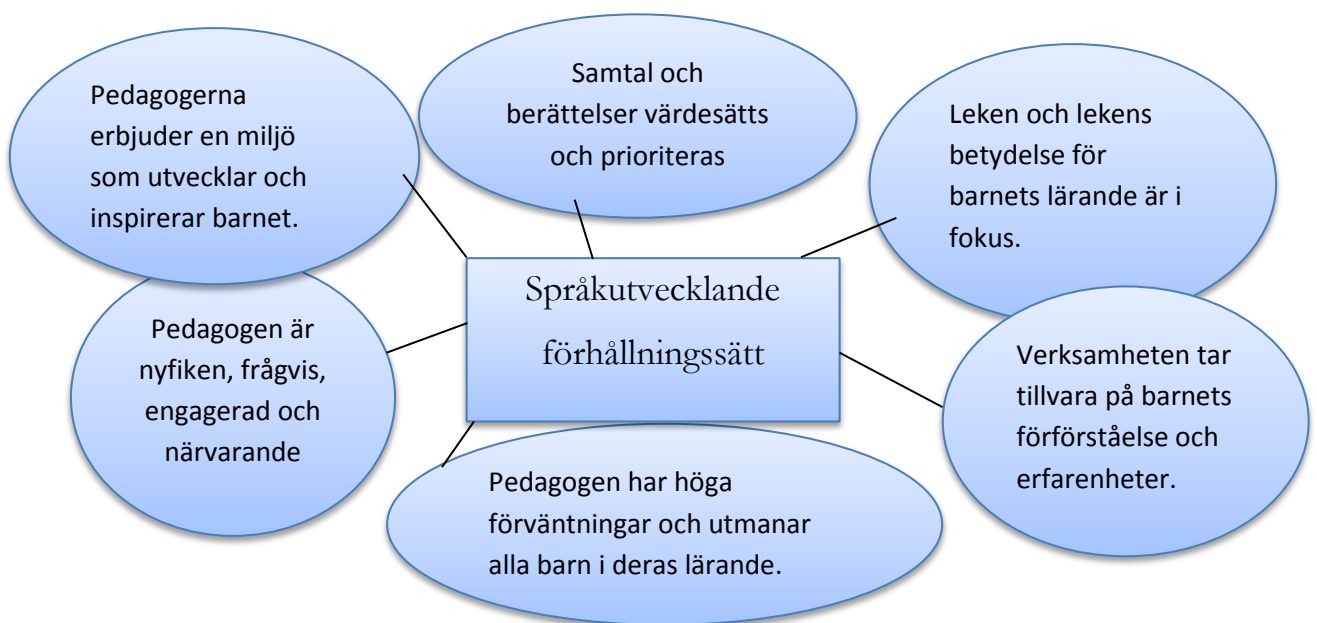
Det finns också teorier om flerspråkiga barns språkinläring som vi behöver förhålla oss till när vi planerar vår verksamhet. Det som påverkar hur barnet lär sig ett språk beror på en mängd olika faktorer. Det är viktigt att barnet får rika möjligheter att höra och att tala språket i fråga. Vidare är det dessutom viktigt att barnet hyser positiva attityder till talarna av modersmålet och att han eller hon önskar identifiera sig med sitt modersmål. Inläringen fördjupas vidare om barnets språkliga och kulturella bakgrund bejakas av omgivningen (Börestam & Huss, 2001). Professorn Jim Cummins är en av de ledande forskarna inom språkförståelse och annan språkutveckling. Cummins menar att för att barnen ska kunna utvecklas både tankemässigt och språkligt så måste de få kognitiva utmaningar. Detta sker i samspel med omgivningens stöd. Pedagogerna bör ha samma höga förväntningar på det flerspråkiga barnet som på det enspråkiga. Språk, identitetsutveckling och lärande är tätt förbundna med varandra och det är av vikt att sammanlänka detta i ett helhetsperspektiv (Axelsson, 2005).

Forskaren Colin Baker talar om funktionell flerspråkighet. Det innebär att språket används i olika domäner (områden), som t.ex. i familjen, på fritiden eller på förskolan. En god funktionell flerspråkighet ger barnen möjlighet att växla språk då de byter domäner. Barnen tar med sig kunskaper från den ena domänen in i den andra. På så sätt socialiseras barnen parallellt in i de respektive kulturerna och språken. Det är därför av stor vikt att inte isolera arbetet med språket från de sammanhang som är viktiga för barnen (Baker, 1996).

SPRÅKUTVECKLANDE ARBETSSÄTT

Arbetsättet i Söderköpings förskolor ska vara språk- tanke- och kunskapsutvecklande samt främja barnets olika uttrycksformer. Detta innebär att pedagogerna använder språket på ett medvetet sätt under hela dagen, de arbetar utifrån det barnen har med sig av sitt språk, sin kultur, sin förståelse och sina erfarenheter. Ett språkutvecklande arbetsätt kräver ett professionellt förhållningssätt från pedagogerna. Barn ska omges av ett rikt och nyanserat språk. De behöver höra många olika begrepp och samtal i olika situationer samt få möjlighet att själva formulera sina tankar, önskningar och behov. Pedagogerna är närvarande genom att "klä" och bekräfta barnens upplevelser och känslor i ord.

Konkret syns det språkutvecklande arbetsättet genom att:

- Pedagogerna är närvarande i barnens lek.
- Pedagogerna benämner föremål, känslor och händelser i barnets vardag.
- Pedagogerna använder ett rikt språk med många synonymer.
- Barnen deltar regelbundet i bok- och bildsamtal.
- Barnen delas regelbundet in i mindre grupper där de får tillfälle att samtala och berätta.
- Pedagogerna lyssnar på barnen och bygger vidare på deras erfarenheter.
- Det finns språkpiloter på förskolorna.
- Tecken som stöd används dagligen.
- Det finns bilder som stöd för språkutvecklingen, t.ex. kan leklådor märkas med ord och bild.

- Varje förskola har tillgång till och använder sig av bildstödsprogrammet Communicate in print.

Styrdokument:

"Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta tillvara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen."

"Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och uttrycka tankar." (Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2016).

INTERKULTURELLT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Barn kommer till förskolan från många olika kulturer och miljöer, landsbygd, stad, olika familjeförhållanden och olika språkliga bakgrunder är några exempel på detta. Val av innehåll och arbetsformer i förskolans verksamhet måste ge stöd för barnets kunskapsutveckling i sammanhang som är meningsfulla för barnet. Det är genom att möta språket i meningsfulla, begripliga sammanhang som barnet tar till sig språket.

Konkret syns det interkulturella arbetssättet i verksamheterna genom att:

- Det finns böcker från olika kulturer och miljöer som används i boksamtal.
- Varje avdelning/modul har boken "Bilder för dialog" av Susanne Maier uppsatt på en synlig plats i tamburen. Boken används som ett stöd i kommunikationen med vårdnadshavare och barn som behöver det.
- Traditioner och högtider från olika kulturer kan uppmärksammas. Ta till exempel hjälp av interkulturell almanacka.
- Det finns möjlighet att sjunga på flera språk.
- De texter, bilder och det material som används på förskolan speglar olika kulturer och miljöer.

- Ord och fraser benämns i hög grad på alla förekommande språk i gruppen och/eller på de språk barnen vill lära sig. Det kan till exempel handla om att räkna, vad de geometriska formerna heter på olika språk.

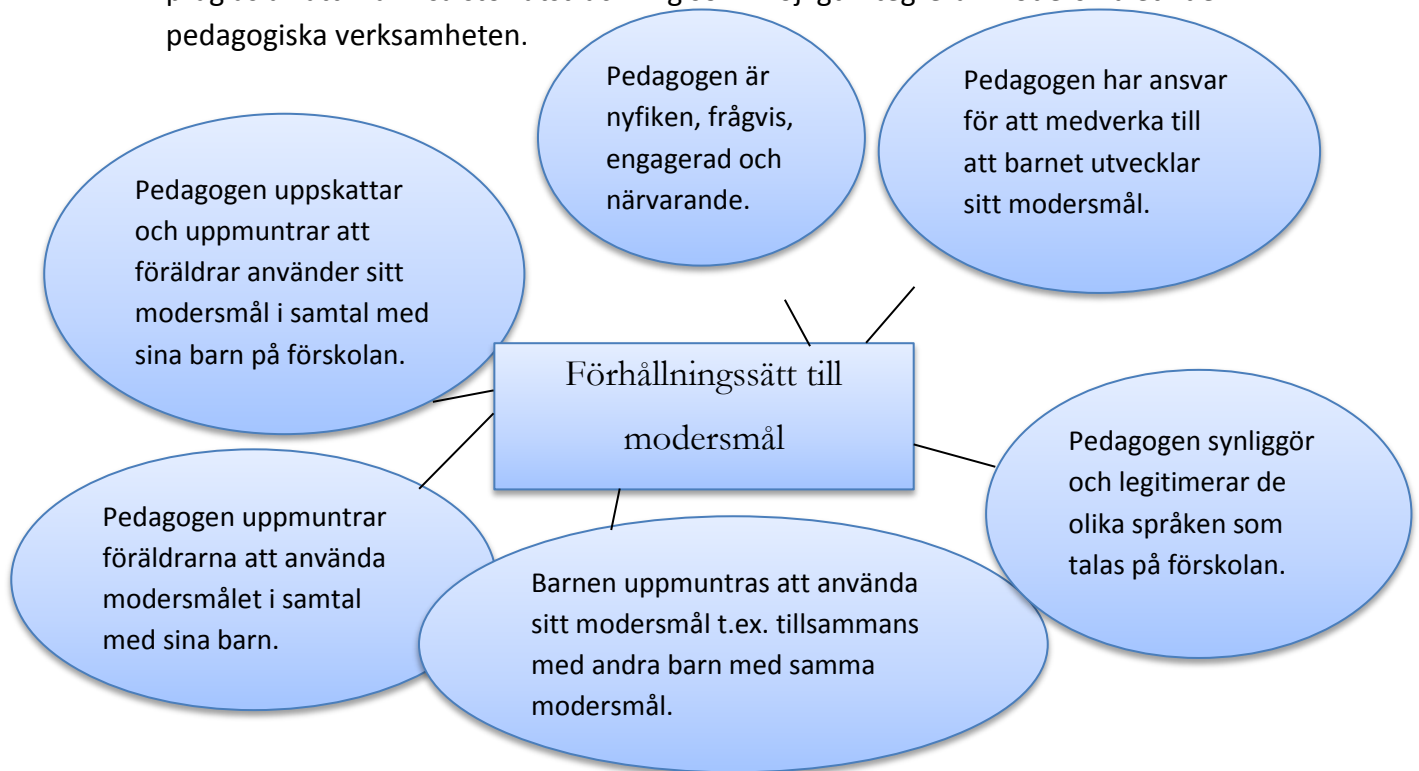
Styrdokument:

”Det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett allt mer internationaliserat samhälle. Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kulturer ska bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet.” (Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2016).

MODERSMÅL

Satsningar på modersmål har en positiv och avgörande betydelse för tvåspråkiga elevers andraspråksutveckling och allmänna skolframgång. Söderköpings förskolor ska präglas av att man i så stor utsträckning som möjligt integrerar modersmålet i den pedagogiska verksamheten.

Konkret syns arbetet med modersmål i verksamheten genom att:

- Flerspråkiga pedagoger uppmuntras att synliggöra sina språkliga och interkulturella kompetenser.
- Det finns möjlighet att sjunga på flera språk t.ex. genom att använda Tema Modersmål(Skolverket) samt boken Sikelej sa kamelen där det finns en mängd sånger på olika språk.
- Inspelade sånger och sagor på modersmålet används. (UR eller Tema Modersmål)
- Verksamheten organiseras så att barn med samma modersmål får möjlighet att leka tillsammans och uppmuntras att använda sitt modersmål i leken.
- Det finns kommunikationshjälpmedel för de barn som inte talar svenska, ex. appar, bilder.

- Texter, bilder och material på olika språk används, t.ex. alfabet och siffror, välkomstskyltar, namnskyltar, föräldrars ordlista, skyltar med olika högtidshälsningar m.fl.
- Barnen erbjuds böcker från olika kulturer och miljöer. Det finns böcker på barnens modersmål.
- Det finns digitala hjälpmedel som är lättillgängliga, dessa används för att barnen ska få möta ord och begrepp på flera språk.

Styrdokument:

"Förskolan ska sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål." (Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2016).

SAMARBETE HEM OCH FÖRSKOLA

Att flerspråkiga barns föräldrar har kännedom om förskolans arbetssätt och mål och att de får information om barnets kunskapsutveckling har stor betydelse för deras möjlighet att kunna motivera och stödja sitt barn.

Konkret syns samarbetet mellan hem och förskola genom att:

- Vid inskolning vet pedagogerna vilket/vilka modersmål barnet har och har vid behov bokat tolk.
- Pedagogerna informerar om fördelarna och betydelsen av att bevara och utveckla modersmålet.
- Förskolan delar ut broschyren "Den svenska förskolan och förskoleklassen för nyanlända" på barnets modersmål i de fall den finns och bedöms kunna vara ett komplement till den muntliga informationen vid inskolningen.
- Vid behov används tolk i kommunikationen med hemmet. Kontakta Maria Sterling, administratör, för hjälp med bokning.
- Föräldrars kunskaper och erfarenheter tas tillvara t.ex. genom att föräldrarna ombeds hjälpa till med ordlistor, välkomstskyltar, lekar, kunskap om högtider mm.

Styrdokument:

"Förskolan ska vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnets fostran, utveckling och växande. Förskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas enligt sina förutsättningar." (Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2016).

HÄR KAN DU LÄSA MER OCH HITTA MATERIAL

OBS! Flera av sidorna nedan fungerar bäst om man går in via en annan webbläsare än Explorer, t.ex. Google Chrome.

Skolverkets Tema Modersmål – En sida där Skolverket samlat fakta, forskning, tips idéer samt arbetsmaterial och digitala hjälpmedel/verktyg.

<http://modersmal.skolverket.se/sites/svenska/index.php/flersprakighet-i-forskolan/tips/lastips-for-pedagoger/1412-flersprakighet-i-forskolan-projekt>

UR – Här finns en mängd filmer, sagor och inspelningar på över 20 olika språk.

http://www.ur.se/Produkter?typicalagerange=preschool&ur_subject_tree=modersm%C3%A5l+och+minoritetsspr%C3%A5k

Skolappar – här finns recensioner på olika pedagogiska appar och korta beskrivningar på hur de kan användas. Man kan filtrera på ålder, ämne, plattform och pris.

<http://www.skolappar.nu/?s=&t=filter&malgrupp=forskolan&amne=ml&plattform=ipa&d&betyg=&maxpris=>

Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial – Konkreta tips och berättelser om hur förskolor i Sverige jobbar med flerspråkighet. Har utgått men kan laddas ner:

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2075.pdf%3Fk%3D2075

Flera språk i förskolan – teori och praktik – Skolverket beskriver begrepp och förhållanden som har med flerspråkighet i förskolan att göra.

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3036.pdf%3Fk%3D3036

Greppa språket - Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet – En av skolverket utgiven bok om flerspråkighet. Exempelen är många och hämtade från skolan men läsvärd även för förskolan.

http://www.lh.umu.se/digitalAssets/82/82559_greppa-sprket-pdf.pdf

<https://webbutiken.spsm.se/arbete-med-sprakstoring-i-forskola-och-s>

REFERENSLITTERATUR

Axelsson, Monika, Carin Rosander, Mariana Sellgren (2005) *Stärkta Trådar-
flerspråkiga barn utvecklar språk, littracitet och kunskap*, Stockholm:
Språkforskningsinstitutet i Rinkeby

Baker, Colin (1996) *Foundations of bilingual education and bilingualis*, Clevedon:
Multilingual Matters Ltd

Börestam, U.& Huss, L. (2001) *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*,
Lund:
Studentlitteratur

Gibbons, P. (2006). *Stärk språket stärk lärandet språk- och kunskapsutvecklande
arbetsätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. Hallgren & Fallgren,
Studieförlag AB, Uppsala.

Heath, Shirley. Brice. (1983), *Ways with Words; language and life in communities and
classrooms*, Cambridge University press

Lpfö 98 (2008) *Läroplan för förskolan, reviderad 2010*, Stockholm: Skolverket och
Fritzes AB

Obondo Margaret (2005), *Broar mellan kulturer -somaliska barns språksocialisation i
hem och förskola i Sverige*, Stockholm: Språkforskningsinstitutet i Rinkeby

Vygotskij, Lev Semenovic (2001/1999), *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.

Wells Gordon (1981), *Learning through interaction*, Cambridge University press

Veli Toumela, föreläsning 2010-02-10: "Att få en syl i vädret" riktat till
förskolepersonal, framfört våren 2005 i Stockholm.

Miniscalco, Carmela (2018)

<https://gnc.gu.se/forskningsomraden/Diagnosgrupper,+metoder+och+vissa+p%C3%A5g%C3%A5ende+studier+vid+GNC/sprakstoring+2018-02-21+kl.+10.35>

Nettelblatt, Ulrika & Salameh, Eva-Kristina (red), (2007) *Språkutveckling och språkstörning hos barn*, Studentlitteratur

Segnestam, Ylva (2007) *Vad är språkstörning? i Ibland låtsas jag att jag förstår – En bok om elever med språkstörning.* (2007) Sjöberg, Malena, Afasiförbundet i Sverige och Riksförbundet DHB

SPSM (2015) Specialpedagogiska skolmyndigheten: *Arbeta med språkstörning i förskola och skola*